

СИГУРНОСТТА И НЕСИГУРНОСТТА - ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ В ГЕНЕЗИСА НА ПОНЯТИЕТО „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ”

Проф. д-р Стойко Стойков
д-р Петър Маринов
Ас. Йосиф Кочев

Abstract: *Сигурността на една система (държава общество) не е състояние, а процес. Процесът би могъл да се разглежда и като безкрайно и непрекъснато множество от състояния, както и съответните функционални изменения на системата, водещи до тях. Анализът на различните състояния на неравновесие или на неустойчиви равновесия, при които най-малките въздействия могат да я извадят необратимо от него, ще позволи дефинирането на нивото на сигурност на тази система, респективно състоянията, при които сигурността достига своя минимум, съответно несигурността ѝ – своя максимум.*

The system security is not just a condition. This is a process that could be described as infinite series of conditions conducive and different actions between them. The analysis of different conditions of instability or short and oscillated stable conditions, will allow system level of security definition.

Key words: *security environment, security conditions, condition conducive.*

Сигурността на една система (държава общество) не е състояние, а процес. Процесът би могъл да се разглежда и като безкрайно и непрекъснато множество от състояния, както и съответните действия и функционални изменения на системата, водещи до тях. Така например, нормалните общества преминават от едно устойчиво състояние към друго устойчиво и се създава впечатление, че те са в непрекъснат процес на стабилност и сигурност. Всички останали общества постоянно преминават от едно кризисно състояние към друго, затова създават впечатление, че са в непрекъснат процес на нестабилност и несигурност.

Съществуват различни класификации на отделните аспекти на сигурността, т.е. на видовете сигурност. Ще приведем тук 3 от тях.

- Първата класификация се прави по основните компоненти на сигурността. Тя е свързана със спектъра на рисковете и заплахите към нея. При тази класификация сигурността бива политическа, военна, икономическа, финансова, социална, демографска, информационна, етническа, религиозна, екологическа и др.

- Втората класификация слага акцента върху способа, по който се “атакува” сигурността – дали чрез материално въздействие, т.е. твърда сигурност (hard security) или чрез нематериално влияние (soft security) – преводът от английски тук е буквален и съзнаваме, че с него съдържанието се изкривява. При твърдата сигурност се работи с измерими величини/потенциали: сила, натиск, армия, мощ – това са sticks, т. е. тоягите, санкциите, наказанията и др.; докато при меката сигурност имаме манипулация, дезинформация, идеи, идеологии: това са carrots, т.е. морковите, поощренията, наградите.

- Третата класификация се прави според посоката, от която идват заплахите, опасностите и предизвикателствата към сигурността: дали от фактори, източници, субекти извън националната държава или в нея; тя дели сигурността на външна и вътрешна.

Ако дадена система е в състояние на неравновесие или на такова неустойчиво равновесие, при което най-малкото въздействие върху ѝ може да я извади необратимо

от него, то съвсем логично не може да се говори за сигурност на тази система, по-скоро сигурността ѝ достига своя минимум, съответно несигурността ѝ – своя максимум.

Ако обаче системата е състояние на устойчиво равновесие, така, че при всяко въздействие тя, дори да се отклони от равновесното си положение, след пренебрежими или поносими усилия и след (сравнително) кратки колебания отново се връща в него, то тогава сигурността ѝ е в максимума си, а несигурността ѝ – в минимума си.

Сигурността е мяра за устойчивостта на равновесното положение на системата. Една система е в състояние на сигурност, когато:

1) няма (или могат да бъдат пренебрегнати) такива въздействия, които могат да я извадят от равновесното ѝ положение – такава сигурност може да бъде наречена абсолютна (идеална), защото до голяма степен тя е гарантирана без прякото участие на системата, а е повече резултат от стеклите се обстоятелства.

2) възможни са въздействия, които, ако развият своя потенциал, биха могли да извадят системата от равновесното ѝ положение, но тя притежава ресурси, с които може да предотврати възникването им или да неутрализира реализацията на този техен потенциал и така да остане необезпокоявана в своето равновесно положение. Системата успява да държи под контрол до критичната точка, след която тя напуска равновесното положение. Подобна сигурност може да се нарече относителна. Може да се каже, че точно такава е най-често срещаната сигурност.

3) възникват въздействия, чиято (ескалираща) мощ е в състояние да извади системата от равновесното ѝ положение и да предизвика изключително сериозни последици за сигурността на тази система, но системата разполага с ресурси и е способна да извърши такива структурни трансформации, с които да управлява и неутрализира тези въздействия, така че да запази равновесното си положение. Такава сигурност, условно, може да бъде наречена трансформационна.

Такава трансформация може да бъде достигната от държава при следните, нарушаващи равновесието действия:

- предприемане на извънредни усилия, нетипични за нейното нормално функциониране: напр. превъоръжаване на армията, нарастване на военния бюджет; минаване на икономиката на военни релси; обща мобилизация; извънредно законодателство; патриотична агитация.

- сключване на двустранни договори с други държави (и в ущърб дори – ако се налага на своя суверенитет и независимостта си);

- встъпване в съюз, алианс, коалиция или система за сигурност;

- доброволно влизане във федерация с (става част от) друга страна.

На базата на казаното дотук може да се приеме, че сигурност има тогава, когато основните идеали, ценности, потребности, интереси на нацията не са застрашени от въздействия, които нацията да не може ефективно да неутрализира, контролира или управлява.

Всяка система има вградена в себе си единица за време, с която се оразмерява многообразието от нейните жизнени процеси. Ако размахът на вълната на промените надхвърля значително интервала, определен от времевата единица, те няма да преведат системата в качествено ново състояние и няма да предизвикат у нея необратими трансформации и разкъсвания на функционални и структуроопределящи връзки. Ето защо може да се каже, че за дадена система, “не-промяна” – това е всъщност промяна, последиците от която не се усещат от системата.

Аналогично, сигурността е несигурност, която нараства толкова бавно, че системата не може да отчете нито самото нарастване на несигурността, нито последиците от него за самата нея. В този смисъл на практика сигурност няма, а сигурността – това е само една много бавно нарастваща несигурност.

Разглеждането на сигурността е не толкова състояние, а като процес изисква включването на елементи от динамиката. Ако се разгледа не някакво веднъж завинаги определено равновесно положение на системата, а една траектория на движение, която тя (е избрала да) следва. Тогава за сигурност може да се говори, ако при всяко въздействие, което се стреми да я отклони от нейната траектория, системата запазва способността си да се завърне към нея или поне да се движи с минимални колебания от нея. Или налице е ефекта на жироскопа.

Националните измерения на сигурността и за системата за национална сигурност, не могат да бъдат разгледани без уточняването на такива важни понятия като Лемата и Дилемата на (не)сигурността.

Лема на (не)сигурността: „При сходни състояния на (повишена) несигурност различните системи реагират по сходен начин.”

При (повишена) несигурност хората (общностите, обществата) си приличат удивително, като състоянието и реакциите им са подобни: стрес, страх, отчаяние, чувство за безизходица, повишена мнителност, раздразнителност, ранимост, неспособност за вярна преценка. Колкото повече се задълбочава несигурността, толкова по-малко значение има каква е била първопричината за нея.

Обратно – при сигурност всички хора са напълно различни. Тогава е твърде важна първопричината – какво именно е направило този или онзи човек по-сигурен. Гарантираната сигурност означава по-здрав, или по-богат, или по-уверен, или по-влюбен, по-успешен и т.н. В немалка степен тези съждения важат и за големи общности хора (племена, народи, общества). Независимо от различията им (политически, икономически, културни, етнически, религиозни), при несигурност за тях са характерни сходни реакции. За Даниел Бел: “Индивидите не могат да понесат прекалено голяма несигурност във всекидневния си живот, а най-плашещите измерения на несигурността са бързото и флукуиращо обезценяване на парите ... и флукуиращата безработица. Тъкмо при тези обстоятелства традиционните институции и демократични процедури в обществото се пукат по шевове и се надигат ирационалните вълни на недоволство и на копнеж по политически спасител.” За Роналд Инглхарт, при повишена несигурност у всяка общност от хора, неувереността поражда остра потребност от предсказуемост, ред, ясни правила и сработва т.нар. "авторитарен комплекс", приемащ обикновено едната и/или другата от следните форми:

- отрицание и съпротива срещу промените, вяра в непогрешимостта и отстояване на собствения културен модел;
- преклонение пред лидер с желязна воля, който да преведе общността през трудностите към по-сигурни времена.

Според Р. Инглхарт една от ключовите функции на религията е „да дава чувство за надеждност в невнушаващо чувството за сигурност среда.” Подобна роля за снемане на неопределеността на настоящето и бъдещето, постигане на предсказуемост и даване на смисъл, надежда и перспектива играят и повечето идеологии.

Суровата реалност на живота предлага най-очевидни аргументи в полза на Лемата на (не)сигурността. Без значение къде по света се намират хората от една общност, те реагират еднакво: при агресия отвън (готовност за риск и саможертва, консолидация, идеализъм, всеотдайност); при остър ръст на престъпността (мерки за защита на живота и собствеността - личните и на най-близките хора); при стихийни природни бедствия (загърбване на вражди, солидарност, взаимопомощ, състрадание); при много висока безработица (стачки и социални вълнения, саботажи, индивидуални актове на насилие).

Смисълът на Дилемата за (не)сигурността е следният: не е вярно, че винаги когато една система (държава) инвестира в своята сигурност (увеличава ресурсите, полага усилия за нейната защита), то задължително получава повече сигурност.

Ако една държава оценява своята сигурност като недостатъчна в сравнение със сигурността на друга, тя влага определени ресурси за да постигне поне паритет на сигурността спрямо „конкурентната” страна. Това води до мерки за укрепване на сигурността от страна на „конкурентната”, за да постигане поне на паритет.

Като резултат и двете държави са изразходвали повече усилия за укрепване на сигурността си, отколкото в началото, без всъщност да са станали по-сигурни, защото срещу всяка от тях след тази стъпка стои противник, чиято мощ междувременно е нараснала.

Дилемата за (не)сигурността е ключово понятие за политическия реализъм. Според тезата на неговите идеолози, „несигурността е универсална и неизменна черта на международния ред”, защото те разглеждат системата от международни (всъщност, те са много повече междудържавни) отношения като анархистична. При тази система, за разлика от вътрешното пространство на държавата, липсват задължителни норми на поведение (закони) и институции, които да гарантират тяхното спазване и да наказват за нарушаването им.

Липсата на доверие е главното, което носи несигурност и стрес, и превръща взаимните страхове и подозрения в самосбъдващо се предсказание. Ето какво пише бившият британски министър сър Едуард Грей за причините за Първата световна война: „Въоръжава ли се едната страна, същото е длъжна да прави и другата. Когато една от държавите трупа оръжие, останалите не могат да остават беззащитни и така да я изправят пред съблазните на агресията... Огромното нарастване на въоръженията в Европа, чувството за несигурност и страх, които те пораждат: това е, дето прави войната неизбежна.” А според С. де Мадаряга, председател на Комисията по разоръжаване на Обществото на Народите (ОН): „Народите не изпитват доверие един към друг не защото, че са въоръжени, те са въоръжени защото, че не изпитват доверие един към друг.”

Анализът на понятието „сигурност” не би бил пълен, ако не се разгледат задълбочаващите се нейни различия и разминаването ѝ с две други важни понятия – „мир” и „отбрана”. В Устава на ООН съчетанието „мир и сигурност” се употребява 105 пъти. Така че на практика в този исторически документ Мирът и Сигурността са синоними. Тогава трудно би било другояче, след като светът е още в развалини след най-унищожителната война в историята. Днес обаче има ли Сигурност, има и Мир, но обратното вече не винаги е вярно. Сигурността е много повече от Мира. Дори с магическа пръчка да бъдат овладени непрекъснато избухващите конфликти и в един миг да настъпи Мир на планетата, все едно – тя още дълго време няма да се радва на Сигурност, защото остават активни проблеми, чиито последствия могат да направят дните на човечеството преброени в буквалния смисъл на думата.

Отбрана и Сигурност също все повече се отдалечават една от друга по дух, смисъл и съдържание. В управлението и защитата на държавата Сигурността е преди всичко приоритет на политиците, а Отбраната - на военните (напоследък Отбраната не е само военен проблем – тя все повече става политически проблем). Сър Джеймс Еберле пише: „Политиката за сигурност преследва политически цели; а отбранителната политика – военни цели. Сигурността включва процесите на политически диалог. Отбраната включва структурата и действието на въоръжената сила. Сигурността включва рискове и предизвикателства, които са извън полето на военната компетентност. Отбраната в крайна сметка почива върху способността на въоръжените

сили да вземат връх по време на война.” Отбранителната недостатъчност днес все успешно се компенсира с политически мерки за укрепване на сигурността.

Несигурността е колкото величина, характеризираща състоянието на човека, толкова и наша насъщна черта. Тя е общото между нас хората, което ни прави еднакви в нещо съкровено и индивидуално.

Несигурността много повече от сигурността е базисната, изходна и водеща величина. В несигурността, за разлика от сигурността, винаги преобладава не статиката, а динамиката; нелинейността, а не линейността. Тя поражда импулси за действие, съпротивлява се срещу статуквото, срещу пряката и непреодолима връзка между причина и следствие. Както казва Иля Пригожин: “В равновесието материята е сляпа, а извън равновесието тя проглежда.”

Карл Дойч пише за друг един своеобразен закон – на Паркинсон – за националната сигурност: Чувството за несигурност на една нация нараства успоредно с нейната сила/мощ (power). Колкото повече мерки за да гарантира своята сигурност предприема тя, толкова по-несигурна тя се чувства. Като всеки друг "закон", и този е парадоксална интерпретация на отлично познат факт. Чувството за несигурност зависи и от реалните заплахи, и от начина по който системата ги усеща, оценява, асимилира. Страхуваният се едва ли ще спре да се страхува, ако му кажем само: “Няма нищо страшно!”.

Разглеждането на национална сигурност като сложна обществена система означава възприемането на процесите и явленията, които я съставляват в единство, цялост, взаимосвързаност и противоречивост.

Продукт на свойството емергентност е синергичния ефект – качествено нови функционални възможности в цялото. Синергия-та се основава на възприетото разбиране, че цялото е по-голямо от сумата на неговите части. Тя се появява в една система, когато интегралния ефект е по-голям от диференциалния ефект.

Разглеждането на национална сигурност като сложна обществена система означава възприемането на процесите и явленията, които я съставляват в единство, цялост, взаимосвързаност и противоречивост.

Независимо от типа на сложните системи и характера на съставлящите ги части (подсистеми, елементи), те притежават някои общовалидни особени свойства, подчиняват се на общи закони и притежават функционални характеристики, по които се различават от обикновената съвкупност от обекти, процеси, явления.

Основните свойства за системата за национална сигурност (СНС) са: уникалност, слабопредсказуемост, неентропийност (стремеж към определеност на системата) и целенасоченост.

Уникалност (неповторимост) – СНС няма аналози в поведението си като процес или в състоянието като резултат.

Слаба предсказуемост – никое, колкото и подробно да е, познаване на структурата и функциите на съставните части, не дава основание да се определят еднозначно реакциите или функциите на СНС като цяло. Слабата предсказуемост обаче не означава непрогнозируемост. Напротив, вземането на решения по отношение на изграждането и функционирането на СНС следва да се основава на прогнозата за очакваното състояние на системата и средата към времето за реализация на тези решения.

Неентропийност (стремеж към определеност на системата) – изразява способността на СНС за даден период от време, в определени граници, да запазва основния процес, за който е създадена, да съхранява известна определеност на своите функции и да отстранява последствията от вътрешни и външни случайни въздействия.

Целенасоченост – СНС функционира с определена цел, за постигането на която се съсредоточават наличните човешки, материални, енергийни и информационни ресурси и в интерес на която са насочени действията на всички съставни компоненти и на системата като цяло.

Сложните системи са подчиняват на общи закони, които изразяват най-съществените връзки и отношенията между компонентите на системата и на последната със средата. Взети поотделно, различните по характер съставни части могат да се подчиняват на определени закони, но от тях не могат да се изведат законите, изразяващи основните връзки и отношенията на системата като цяло. Най-съществените отнасящи се до системата за национална сигурност са: за взаимната адаптация, за зависимостта между структурата и стратегията и за трансформацията.

Закон за взаимната адаптация - Синтезът и динамиката на развитие на СНС, по своята същност, представлява процес на взаимна адаптация (съгласуване, обвързване, приспособяване) на вътрешните компоненти помежду си и на системата с околната среда. От него произтичат едни от най-важните качествени характеристики (качества) на състоянието и поведението на СНС – структурните, функционалните и системните. Структурните качествени характеристики характеризират процесите на взаимната адаптация на вътрешните компоненти помежду си. В структурата на системата са заложили закономерностите на процесите на взаимната адаптация между нейните вътрешни компоненти. Вътрешната адаптация следва да се разглежда с отчитане на йерархичната структура на сложната система, т.е. тя трябва да бъде хоризонтална – между съставните елементи (подсистеми) от едно и също ниво, и вертикална – между частите от различни йерархични нива. Функционалните качества, характеризират процесите на взаимна адаптация на СНС и околната среда. Измененията на средата предизвикват изменение на процесите на външната адаптация на системата, което осигурява оцеляването ѝ при новите условия и продължаване на функционирането за постигането на целта, в интерес, на която е създадена. Функционалната адаптация е свързана с устойчивостта на системата, с нейната надеждност и безопасност. Системните качества се определят като съвкупни характеристики на процесите по взаимната адаптация на вътрешните компоненти помежду си и на СНС с външната среда.

Закон за зависимостта между структурата и стратегията на сложната система - На която и да е структура на СНС съответстват множество стратегии, една от които е оптимална и обратно - всяка избрана стратегия на поведение и функциониране може да се реализира при множество структури на системата, една от които е оптимална. Този закон има определящо значение за реалното съществуване и преди всичко за ефективността на СНС. Практически има два подхода при отчитането му: Първият – при наличието на установена структура на СНС, да се избере оптимална стратегия, при която с най-малко сили, средства и разходи да се постигне целта на системата, и Вторият – при ясно изразена (указана, избрана, уточнена) стратегия, да се избере съответстващата ѝ оптимална структура. Важно следствие от закона за взаимната адаптация е не-обходимостта при анализа на СНС да не се изследва изолирано характерът и динамиката на съставните компоненти и на средата като такива, а динамиката и взаимната адаптация помежду им.

Закон за трансформацията на сложните системи – при взаимодействието с динамичната околна среда, за да съществува и функционира в равновесие с нея, СНС по необходимост трансформира своята структура или стратегия от един вид в друг, при това изпреварващо спрямо изменението на средата. Изменението на стратегията на функционирането на СНС, обусловено от динамиката на околната среда води до дезадаптацията между стратегията и съществуващата структура. Ако измененията на

средата са значителни, а възможностите за въздействие върху нея са ограничени, то, за да функционира, дори да оцелее, СНС се налага да измени своята структура. Ако това изменение не стане, и то своевременно, взаимната дезадаптация на системата и средата и между вътрешните компоненти ще наложи прекомерни разходи за поддържането или възстановяването на жизнеспособността и устойчивостта на системата.

Системологията изисква достатъчно дълбока оценка на поведението и свойствата на сложната система. Това налага изследването на нейните функционални характеристики.

Функционалните характеристики на системата за национална сигурност са: ефективност, надеждност, управляемост, устойчивост, сложност.

Особено голям интерес представляват такива системи, чиито характеристики (свойства) са синергетичен резултат от съответните характеристики (свойства) на съставните им части. Най-просто казано, синергетичен ефект е налице, когато величината, с която се измерва резултатът от взаимодействието на няколко елемента е по-голям от (т.е. надвишава) механичния сбор на техните величини.

Проф. Цветан Семерджиев пише, че същността на синергетичния ефект “е в спонтанната самоорганизация на сложните системи, възникваща в резултат на взаимодействието на техните структурни звена, при което системите като цяло придобиват качествено нови свойства, невъзможни за постигане от отделните им части.” Точно това е важно да се отбележи и запомни – всъщност синергетичният ефект не е само количествено надвишаване при сбора (синтеза) на определени характеристики (свойства) на съставните елементи на системата над простата сума на тия характеристики (свойства), а получаването на качествено нови характеристики (свойства).

Системата за национална сигурност не е просто механичен сбор от структури, норми и хора, а сложна организация, с много силни взаимни връзки, ефективна координация, качествено управление: т.е. наистина тя е уникален комплекс с многопластова структура, различни нива на подчиненост. Основно качество, което трябва да притежава системата е постигането на синергетичен ефект, който повишава значително нейния капацитет и създава възможност за трансформацията на тези елементи да в единна архитектура. Сигурността на всяка система (в т.ч. на системата за национална сигурност) е такова състояние, при което е гарантирано нейното нормално съществуване и са надеждно защитени жизненоважните ѝ интереси. Ако съществува заплаха за тези интереси, системата може да започне да изпитва дефицит на сигурност, да се намира в състояние на несигурност. За защита на жизненоважните интереси се жертват огромни ресурси – тогава, когато само по този начин системата може да гарантира своето съществуване и развитие.

Неизменно изискване към системата за национална сигурност е тя да съхрани при всички обстоятелства способността да действа в автономен режим и да може да оптимизира функционирането си винаги, когато националната сигурност е застрашена. Разбира се, запазването на такъв капацитет зависи от това – дали страната е изолирана (или неутрална), или пък е част от по-голяма система от държави, функционираща като Система за колективна сигурност.

С други думи, за да е ефективна и изпълнява предназначението си, една система за национална сигурност трябва в пълния смисъл на думите да бъде наистина “национална” (по характер), наистина “система” (с висока степен на интегритет и с национално отговорно управление) и наистина “за сигурност” (т.е. да представлява един сложен механизъм за производство на сигурност). Тази система не бива да разчита прекалено на статуквото – напротив, тя трябва да е самосинхронизираща се, самооптимизираща се, самообучаваща се, настроена за динамичен анализ на

ситуацията. Системата за национална сигурност не може да съществува вън от конкретното време и пространство, тя е функция не само на трайни тенденции, но и на всяка внезапна промяна в стратегическата ситуация. В нея обществото е пуснало дълбоки корени (или пък тя в него), които отчитат традициите, манталитета, историческата памет. Заблуда е, че всяка конструкция, вкл. механично привнесена отвън би могла да пасне на държавата, напротив – подобна присадена система за национална сигурност може да се окаже неефективна, като в нея възникнат силно вътрешно триене и концентратори на напрежение.

Въпреки националните ѝ специфики, системата за национална сигурност е изключително податлива на външно влияние. Тя може да се окаже лесно внушима, лесно възбудима, да загуби своята автономност, да се пристрасти към чужди въздействия и указания. За жалост у нас често даваме приоритет на чужди схеми и рецепти.

Системата за национална сигурност е съвкупност от правни норми, законодателни, изпълнителни и правораздавателни органи, които следва да осигурят оптимални условия за жизнеспособност и развитие на държавата като цяло. Ясно е, че за националната сигурност са необходими както правни норми, регулиращи поведението на държавата, обществото и личността, така и съответни институти – политическите учреждения с организирана структура, централизирано управление и изпълнителен апарат.

Процесът на създаване и укрепване до степен на стабилно функциониране на тези институти въз основа на съответна нормативна база изразява същността на институционализацията на системата за национална сигурност. По принцип институционализацията е превръщане на някакво политическо явление или движение в организирано учреждение, във формализиран и систематизиран процес с определена структура на отношенията, йерархия на властта на различни равнища и други организационни признаци като дисциплина, правила за управление и т. н. По-развитите форми на институционализация са представени в създалата се политическа система на обществото чрез формиралите се политически институти и институционална структура на властта, учреждения, учреждения, политически асоциации и т. н.

В системата за национална сигурност има три равнища (обекта) на сигурността: на личността, на обществото и на държавата.

Сигурността на личността се постига чрез осигуряване на правни и нравствени норми и изграждане на институция, позволяваща развитието на способностите и задоволяване на потребностите на всеки. Сигурността на обществото означава развитието на институти, норми и обществено съзнание с цел реализация на правата и свободите на всички групи от населението. Сигурността на държавата означава наличие на ефективен механизъм за управление и координация на обществените групи и политически сили, а също и на действени институти за тяхната защита. Посочените структурни елементи, взаимодействайки със среда на сигурност, формират условно два компонента на националната сигурност – вътрешна и външна.

Вътрешната сигурност означава съгласие на гражданите, социалните слоеве, обществените структури, политическите организации по основните въпроси на националния живот. Тя е жизнено важна за страната и главен опорен стълб на националната сигурност. Представлява състояние, при което държавата и обществото със собствени сили и средства могат гарантирано да неутрализират всякакви вътрешни заплахи. Свежда се преди всичко до икономическото и екологичното състояние на държавата, социалното положение на личността и опазването на вътрешния ред.

Външната сигурност се заключава в осигуряване на устойчиво положение, при което няма реална заплаха за териториалната цялост и суверенитета на държавата, за

нейното национално единство и за коренните ѝ политически, икономически и културни интереси. Тя следва да гарантира националната сигурност на три нива: глобално, европейско и регионално.

Външната сигурност е състояние, което в значителна степен генерира вътрешната сигурност.

Характерно за сигурността днес е интегралността, което означава: не само държавите, но и всички субекти на историческия процес (личност, семейство, общност от хора) имат равно право на сигурност и могат да го придобият само чрез осигуряване на това право за всички; безопасността не може да се ограничава с някаква отделна област на човешката дейност (политическа, икономическа и друга), а трябва органически да свързва всички области в едно цяло; съзнателен отказ да се изхожда само от един принцип, една основа, един източник на сигурност.

Разбира се, оптималният вариант за системата за национална сигурност е тя да е национална по характер и в същото време да е интегрирана (интегрируема) в система за колективна сигурност.

Създаването на система за интегрална сигурност е нов модел за не насилствен свят, в който безопасността на всяка страна и на човечеството като цяло могат да бъдат осигурени само чрез съвместните усилия на всички държави и политически сили.

В различните етапи от развитието на човешката цивилизация и на отделните държави в обсега на националната сигурност се включват с различна тежест и влияние онези структурни елементи, които в решаваща степен определят нормалното протичане на националния живот, пътищата и способите, чрез които да се отстраняват и неутрализират различните заплахи, преобразуваща се Европа.

Организационно системата за национална сигурност включва държавните органи, които чрез определените им от основния закон (Конституцията на държавата) функции, осъществяват националната политика за сигурност. В страните с развита демокрация важна роля в системата за национална сигурност имат гражданското общество и медиите.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Танев Т., Политическата култура, УИ Св. Климент Охридски, София, 2001.
2. „Сигурност чрез партньорство и интеграция“, София, 1996.
3. Въоръжените сили в демократичното общество. Юбилеен сборник. МО, С, 1999.
4. Геополитика и сигурност. МО, София. 1996.
5. Семерджиев, Цв. Стратегическо ръководство (лидерство). С, 2000.
6. Слатински, Н. Измерения на сигурността. С., 2000.
7. Слатински, Н. Националната сигурност: Аспекти, анализи, алтернативи. С., 2004.
8. П. Танчев, Р. Дзанев, В. Тотев. Сложни системи. Учебно пособие. ВА „Г. С. Раковски“, С. 2002.
9. Рачев В. Националната сигурност и демократизирането на гражданско – военните отношения в България. Албатрос. С, 1996.